سۆسیۆلۆژیای هاوچەرخی ئالان تۆرین

محەمەد ئەلمستاری

له عه‌ره‌بییه‌وه‌: ئومێد عوسمان

شانازیکردنی تۆرێن بە بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی و رۆڵی لە رۆشنبیری هاوچەرخدا، وایلێکردوە رەخنە لەهەریەک لە(مارکیوز، فۆکۆ، ئالتوسێر، بۆردیۆ) بگرێت

ئالان تۆرین بەیەکێک لەرابەرانی زانستی کۆمەڵناسی دادەنرێت کە تا ساڵی 1958 وەک توێژەر لە ئەنجومەنی نیشتمانی بۆ توێژینەوە لەفەرەنسا کاریکردوەو لە ساڵی 1960یش سەنتەری توێژینەوەی زانستی کۆمەڵناسی لەزانکۆی چیلی دامەزراندووە،پاشان لە ئینودیس بووەتە توێژەر.

ئالان تۆرین، بەوە بەناوبانگە کە بایەخ و برەوی بە کۆنسێپتی «کۆمەڵگەی پۆست پیشەسازی » و بزوتنەوە کۆمەڵایەتییەکان داوە.

تۆرین لەئەمریکای لاتین و ئەوروپا خاوەنی ناووناوبانگەو لەساڵی 1998خەڵاتی (ئەمافلی-Amalfi) ئەوروپایی بۆ زانستی کۆمەڵناسی پێدراوە و لەساڵی 2004یشدا لەزانکۆی فالبرایسۆ لە چیلی بڕوانامەی دکتۆرای فەخری وەرگرتووەو دیسان لەساڵی 2006یشدا لەزانکۆی نیشتمانیی سانت مارتنی کۆڵۆمبیا دکتۆرایەکی تری فەخری و لەساڵی 2008یشدا لەزانکۆی مایۆردی سان مارکوس لە لیما دکتۆرایەکی تری فەخری پێدراوە.

ئالان تۆرین خاوەنی نووسراو و کتێبگەلێکە، کە پشکداربوون لە دەوڵەمەندکردنی توێژنەوەی زانستیی سۆسیۆلۆژیا لەوانەش: رەخنەگرتن لە نوێگەری -

Critique de la 1998

«modernité»، پرادیگمای نوێ: لەپێناو تێگەیشتنی جیهانی ئەمڕۆ 2005،بزوتنەوە کۆمەڵایەتییەکان، دیموکراسیی چییە؟

بۆچی ئالان تۆرین لەسۆسیۆلۆژیادا تایبەتمەندبووە؟

تۆمارکردنی ناوی ئالان تۆرین لەکایەی سۆسیۆلۆژیادا، هەروەها شتێکی هەڕەمەکی و رێکەوت و بێ بەهانە نەبووە، بەڵکو هەر لەسەردەمی لاوێتییەوە کاریگەر بووە بە زۆرێک لەفۆرمەکانی رەتکردنەوەی سیاسی : رەتکردنەوەی جەنگی کۆڵۆنیالی و رەتکردنەوەی سۆسیالیزمی ژیمۆلیە، هەروەها رەتکردنەوەی ئەو بژاردەیەی کە مالرۆ بەسەر رۆشنبیرانی فەرەنسایدا سەپاند .

لەسۆنگەی ئەو رەوشە نائۆقرەیەوە تۆرین ئینتیمای بۆ رۆحی خەبات و ئارەزوو و خەونی بۆ گۆڕینی جیهان لەلا دروستبوو.

تۆرین جەخت لەوەدەکاتەوە ئینتیمابوونی بۆ سۆسیۆلۆژیا بەپاڵنەری شەخسی نەبووە، بەڵکو مەرجێکی بابەتیانە بووە و لەوبارەشەوە دەڵێت» بۆئەوەی لەمڕۆدا مرۆڤ زانای سۆسیۆلۆژ بێت، ئەوا پێویستە لە مەرجەکانی بوونی کۆمەڵگەی نوێ رابمێنێت».

هەڵوێستی تۆرین لەهەمبەر سۆسیۆلۆژیای تەقلیدی و پرانسیپەکانی:

ئەم توێژەرە فەرەنسییە ویستوویەتی خۆی لە کۆت و بەندی فێرگەی پۆزەتیڤیزمی سۆسیۆلۆژیای ئۆگست کۆنت و ئمیل دۆرکهایم دەرباز بکات،کە خوێندنەوەیان فینۆمینی سۆسیۆلۆژیا کردووە،کە لەمیتۆدی دۆرکهایمدا دیاردەکان

سۆسیۆلۆژیای کۆنت و دۆرکهایم و بەگشتی کار لەسەر دیراسەکردنی سیستم و دامەزراوەکان بکەن ، ئەوا سۆسیۆلۆژیای تۆرین، سیستمی کۆمەڵایەتی لەسەر ئاکتەرەکاندا چڕدەکاتەوە

شنگەڵێکن لەدەرەوەی مرۆڤ و بوونێکی سەربەخۆیان هەیە،بگرە خاوەنی هێزێکی ناچارکەر و بەزۆر و سنەمکاری سەر مرۆڤن.

بابەتیبوون و سەربەخۆیی دیاردەی کۆمەڵایەتی بەواتای ئەوەی، کە کۆمەڵگەو دەوڵەت دوو خواوەندی نوێن لە لای دۆرکهایم.

ئەمە لەلایەک و لەلایەکی تریشەوە تۆرین هەر بەتەنیا خۆی لە فێرگەی پۆزەتیڤیزم رزگار نەکردووە، بەڵکو کاریکردوە لەسەر چەند رەخنەیەک کە بەلایەوە بابەتیانە بوون لە پشتیوانیکردن بۆ رزگاربوونی لە فێرگەی تەقلیدی.

هەروەک تۆرین دەڵێت فێرگەی تەقلیدی بەدەر لە جیاوازی رێبازەکانی ،کەگرنگی داوە بە دیراسەکردنی سیستم ، واتەدیراسەکردنی دامەزراوەکانی وەک : خێزان، خوێندنگە،کۆمەڵگە،دەوڵەت ،کە بەبۆچوونی تۆرین کۆنترۆڵکردن و باڵادەستی سیستمی کۆمەڵایەتییە بەسەر ئاکتەکاندا، ئەوا ئەو دیراسەکردنە لایەنێکی گرنگی تری کۆمەڵگەی فەرامۆشکردووە، کە ئەویش بزوتنەوە کۆمەڵایەتیەکانە- Mouvements Sociales، کە ئاکتەرەکان (ACTORS) لەروو بەرووبوونەوەی باڵادەستی و ستمی ئەو دامەزراوانەدا، گوزارشت لەخودی خۆیان دەکەن.

لەبەر ئەوە تۆرین جەخت لەسەرئەوە دەکاتەوە کە ئێتیمای بۆ سۆسیۆلۆژیا، ئێتیمابوونە لەپێناو گۆڕانکاری و رەتکردنەوەی باڵادەستی سیستمی کۆمەڵایەتی بەسەر چالاکوانااندا.

سەبارەت بە پرانسیپە تەقلیدییەکانی سۆسیۆلۆژیا، تۆرین دەڵێت ئەوە تەنیا وێنەی تەرزێکی تایبەتە: هاوتەریبی سیستمی کۆمەڵایەتی لەگەڵ دەوڵەتی ناسیونالیزم و پێدانی سەنتەریالیزم بەبیرۆکەی دامەزراوە Etablissement و شیکاریکردنی سیستمە ئامارییە دیاریکراوەکان، لەبری ئاستی بەشداریکردنی کۆمەڵایەتی ،کە ئەگەر بە کاراو خەبانکارانە تەماشای بکەین، ئەوا بە بنەمایەکی سەرەکیی لەسۆسیۆلۆژیادا دادەنرێت.

سۆسیۆلۆژیای ئالان تۆرین:سۆسیۆلۆژیای کردەییە

ئەوەی لەکایەی مەعریفەی سۆسیۆلۆژیادا بەڵگەنەویستییە ئەوەیە» هەرسۆسیۆلۆژیستێک ،سۆسسیۆلۆژیایەکی تایبەت بەخۆی دادەهێنێت»، و «هەر سۆسیۆلۆژیایەکیش تەوەی سەردەمەکەیەتی».

لەبەرئەوە دەکرێت بوترێت ئەگەر سۆسیۆلۆژیای ئۆگست کۆنت و ئمیل دۆرکهایم و بگرە فێرگەی پۆزەتیڤیزمیش بەگشتی کار لەسەر دیراسەکردنی سیستم و دامەزراوەکان بکەن ، ئەوا سۆسیۆلۆژیای ئالان تۆرین، سیستمی کۆمەڵایەتی لەسەر لەئاکتەرەکاندا چڕدەکاتەوە ئەگەر سۆسیۆلۆژیای کارل مارکس ، لەسەر بیرۆکەی «ژیانی کۆمەڵایەتی کە پەیوەندی بە کۆنترۆڵکردنەوە هەیە» لەبەرامبەر سۆسیۆلۆژیای ماکس ڤیبەر - ئاکتەر بەهایەکی دیاریکراو ئاراستە دەکات- دامەزرابێت، ئەوا سۆسیۆلۆژیای ئالان تۆرین، بریتییە لەسۆسیۆلۆژیای کردەیی(Act).

٦-بابەتی زانستی سۆسیۆلۆژیا لەدیدی ئالان تۆرینەوە:

تۆرین پێیوایە بابەتی سەرەکی سۆسیۆلۆژیا بریتییە لە دیراسەکردنی هەڵسوکەوتی کۆمەڵایەتی، کە بەمێژووگەراییەوە گرێدراوە،واتە پەیوەندی و ململانێی چینەکان،کە بەبزوتنەوە کۆمەڵایەتییەکان ناودەبرێت .

کەوابوو سۆسیۆلۆژیا لەدیدی تۆریندا گریمانەی رێکەوت وسنەمکاریانە ناکات، بەڵکو

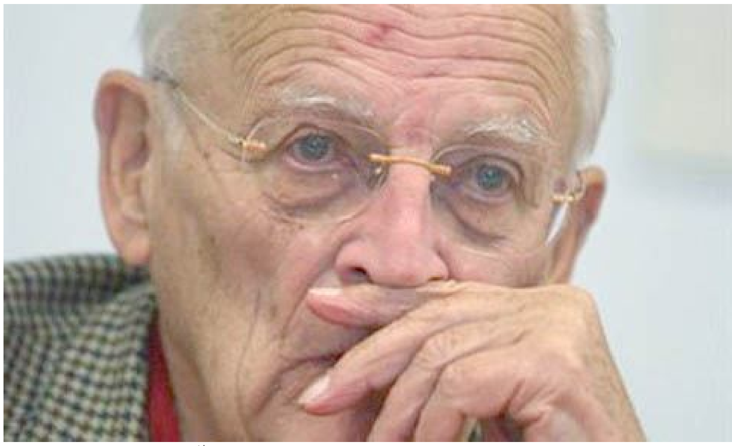

خەباتخوازو شۆڕشگێڕانەیە بۆ رزگارکردنی ئاکتەرە کۆمەڵایەتییەکان لەسیستمی کۆمەڵایەتی و کۆت و بەندەکانی.

ب- ئەرکی زانستی سۆسیۆلۆژیا لەلای ئالان تۆرین

ئالان تۆرین پیوایە ئەرکی سۆسیۆلۆژیا برینییە لەوەی کە بڕیار لەئامانج و وەزیفەی خۆی بدات، نەک وەک ئەوەی کە ماکس ڤیبەر پێیوایە ئەرکی سۆسیۆلۆژیا برینییە لەچۆنیەتی تێگەیشتن لە سیستمی کۆمەڵایەتی.

تۆرین بایەخی سۆسیۆلۆژیا لە خەباتی بەردەوامی دژ بە پۆزەتیڤیزمی ساختەو سیستمی باو و وناره بەربەرییەکانیدا دەبینێتەوە، جگە لەوەش ئەرکی سۆسیۆلۆژیا لەباری نوێیدا، پێویستە رۆڵێکی ئیجابی هەبێت و وەک تۆرینیش دەڵێت: سۆسیۆلۆژیا پشکدارە لەوەی کە ئەندامانی کۆمەڵگە بەشێوەیەکی ئاکتەر هەڵسوکەوت بکەن و خودی کۆمەڵگەش لەرێگەی ئەفراندنی سیستمێک بۆ ئەکت، کە بەردەوام سیستمەکۆمەڵایەتییەکان فۆرمەڵە بکاتەوە، خۆی لە سیستم و ئایدیۆلۆژیاو راگەیەنراوەکانی رزگار بکات ، کەوابوو ئامانجی سۆسیۆلۆژیا کاراکردنی کۆمەڵگەیە.

ج-سۆسیۆلۆژیا لەلای ئالان تۆرین:

تۆرین دەڵێت : مرۆڤی سۆسیۆلۆژیست بەرژەوەندییەکانی رابەرایەتی ناکات ، لەم وتەیەوە روندەبێتەوە ئەرکی مرۆدۆستی هەیە لەسایەی رەخنەگرتنی لەرۆشنبیران و سۆسیۆلۆژیستەکانەوە، ئەوانەی پشکداربوون لە سەپاندنی باڵادەستی فیکر بەسەر ئاکتەرەکانەوە، بێئەوەی یارمەتیان بدەن بۆ بەرگریکردن لە سیستمەکان کە هەریەک لە(میشیل فۆکۆ ، پییر بۆردیۆ) لەو کەسانە بوون.

تۆرین دەڵێت منیش وەک ئەوانیتر سەرسامم بە رۆشنبیرانی ئەم وڵاتە، کاتێک لەمومارەسەکردنی توێژینەوە نوێکاندا داهێنان دەکەن، کاتێکیش دەستدەدەنە لایەنە ناشرینەکانی ژیان وەک ئەوەی شتراوس و فۆکۆ....کردوویانە ، بەڵام ئەگەر هاتوو ئێمە رۆڵێکی ترمان نەبێت، باشتروایە مرۆڤ بڕوات وەک لەوەی لاساریکەرەوە یان شرۆڤەکار بێت.. بوونی ئێمەی سۆسیۆلۆژیست چییە، ئەگەر یارمەتی کۆمەڵگەکان نەدەین لە ئەکت و دروستکردنی مێژوویان ،نەک رووکردنە نامۆی و ملکەچبوون و ناهۆشیاری.

دەکرێت کۆمەڵگە لەرێگەی بزاوت و دینامیکییەوە بخوێنرێتەوە .

کەوابوو مەرجی رێکخستن مەرجی بەردەوامی خستوەتە پاڵ و ئەوەشە واتا دەبەخشێتە کۆمەڵگە،چونکە کۆمەڵگە دیرۆک بەرهەمدێنێت و لەرێگەی ئیرادەوە (ئەکت و گۆڕانکاری) کاریکەری لەسەر بونیاتی دەبێت.

پشکداریی فیکریی ئالان تۆرین لەکایەی سۆسیۆلۆژیادا:

زێدەڕۆیی نییە ئەگەر بڵێین ،کە ئالان تۆرین بەتەنیا رێبوارێکی نێو سۆسیۆلۆژیا نییە وەک ئەوەی زۆرێک لەتوێژەران پیایدا دەگوزەرێن و گوزەراون، چونکە ئەو ئامادەییەکی بەهێزو ئاشکرای هەیە و خاوەنی خەمێکی سیاسییە و توانیویەتی هەوڵە فیکرییەکانی خۆی لەکایەی سۆسیۆلۆژیادا گەڵاڵە بکات، ئەوەش وایکردووە ببێتە پیشەنگ لەدوو کایەو بابەتی گرنگی نێو بواری زانستی سۆسیۆلۆژیا:

ا-سۆسیۆلۆژیای بزاوتە کۆمەڵایەتییەکان:

ئامانج لەبزوتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێکان لای تۆرین رزگارکردنی خودە کە بەلای ئەوەوە وائای (ئاکتەری کۆمەڵایەتی) دەگەیەنێت، واتە ئەو کۆنسێپتەی وا لە پەیوەندی کۆمەڵایەتی دەکات رەهەندێکی رەسەن بێت لەئاکدا، هەروەها تۆرین تەئکید دەکاتەوە کە بزوتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لەئیرادەو هۆشمەندی ئاکەکان بەرامبەر

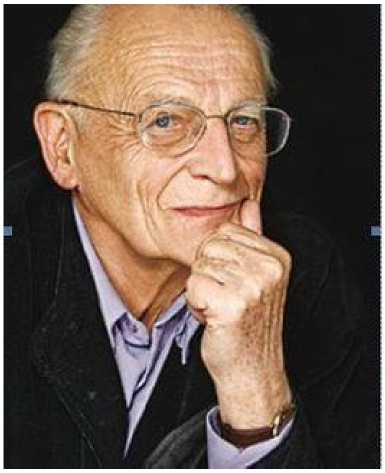

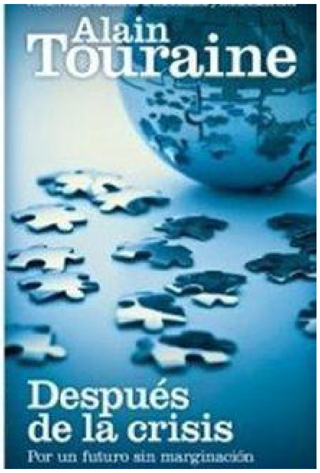

بەخودی خۆیان سەرچاوەی گرتووە و دووره لە پێکهێنانی سەندیکای سیاسی، لەپێناو داکۆکیکردن لەخواستەکانیان.

وەک تۆرین دەڵێت: بزوتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێکان بەکاری سیاسی و پێکدادان نایەتە ئاراوە، بەڵکو بەکاریگەری لەسەر رای گشتی دروست دەبێت.

ب-سۆسیۆلۆژیای کۆمەڵگە پاشبەندەکان:

بەهۆی مانەوەو نیشنەجێبوونی زۆری ئالان تۆرین لەئەمریکای لاتین و چیللی بەتایبەتی، بۆی ئاشکرابوو کە سۆسیۆلۆژیای خۆرئاوا لە دیراسەکردنی کۆمەڵگەکانی جیهانی سێیەمدا ئاکتیڤ نییە، لەوسۆنگەیەشەوە بەرەوی دا بە»سۆسیۆلۆژیای گەشەپێدان» کەمەبەستی سۆسیۆلۆژیای گواستنەوەیە بۆ کۆمەڵگەیەکی تر.

تۆرین»کۆمەڵگە پاشبەندەکان» بەو کۆمەڵگانە پێناسە دەکات کە گەشەسەندن و پیشەسازیکردن تیایاندا لەلایەن بۆرژوازیی بێگانەوە سەرۆکاری دەکرێت و پێشیوایە سۆسیۆلۆژیای جیهانی سێیەم زۆر ئاڵۆزترە، چونکە ئەو بۆرژوازییەی لەو وڵاتانەدا کاردەکەن بیانین و وەزیفەو رۆڵی پێکهاتە کۆمەڵایەتیەکانی وەک دەوڵەت و چین و دامەزراوەکان و تەواوی ئاکتەرەکان بەشێوەیەکی ریشەیی جیاوازن لەهاوشێوەکانیان لەزانستی کۆمەڵناسی کلاسیکی.

لێرەشەوە تۆرین تەقەلای داوە لەگەڵاڵەکردنی سۆسیۆلۆژیای کۆمەڵگە پاشبەند-پاشکۆ کان.

بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی لای ئالان تۆرین:

بابەتی بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی بەگرنگترین ئەو توێژینەوانە دادەنرێت، کە تۆرین کاری لەسەرکردوە و پێوەی سەرقاڵ بووە، بەتایبەتیش ئەوەی کە ئاکتەرەکان دەیکەن، ئەویش نەک وەک بەرچەکردارێکی ئەوان لەبەرامبەر خۆ سەپاندنی دامەزراوە کۆمەڵایەتییەکان بەسەریاندا، بەڵکو کارەکانیان بەرهەمی بۆچوونی رۆشنبیری و ئەو ململانێ کۆمەڵایەتیانەیە کە تیایدا تێکەڵاوبوون.

شانازیکردنی تۆرین بە بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی و رۆڵی لە رۆشنبیری هاوچەرخدا،وایلێکردوە رەخنە لەهەریەک لە(مارکیوز،فۆکۆ،لوی ئالتوسێر، بۆردیۆ) بگرێت، لەکاتێکدا ئەو کەسانە پێیانوایە کە بزوتنەوە کۆمەڵایەتییەکان تەنیا یاخیبوونێکن لەپەراوێزی کۆمەڵگەدا روودەدەن، بەبێ هیچ کاریگەرییەکی گەورە ، ئەویش بەو پێیەی کۆمەڵگەی هاوچەرخ زیاتر ئارەزووی باڵادەستی و چاودێریکردنی ورد دەکات و ژیانی کۆمەڵایەتیش، جگە لە دەرکەوتەی باڵادەستییەکی رەها چیتر نییە.

بزوتنەوە کۆمەڵایەتیەکان لای ئالان تۆرین بە رێکخراوو

بەردەوامی دەناسرێتەوە، کە لەرێگەیەوە سەرلەنوێ مێژووی کۆمەڵایەتی فۆرمات دەکاتەوە و تایبەتمەندییەکی تریشی ئەوەیە، کە لە کۆمەڵگەی پیشەسازی و بەر لەپیشەسازیش بوونی نەبووە.

ئالان تۆرین پێداگریش دەکات لەسەر ئەوەی کە دەکرێت لەرێگەی بزوتنەوەی کۆمەڵایەتییەوە بەرگری لەناسنامەو سەربەخۆبوونی خودو ئازادیمان بکەین و لەوسۆنگەیەشەوە تۆرین لەسەر سێ پرانسیپ بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی دادەمزرێنێت کە بەم شێوەیەیە:

- پرانسیپی ناسنامە:مەبەت لەزەرورەتی دیاریکردنی ناسنامەی خودیە کە فرەو لێکدراو نییە(کۆمەڵە،چین، توێژی کۆمەڵایەتی..) لەبەرامبەریشدا پێویستە ناسنامەی دوژمن دیاریبکرێت، واتە پێویستە بیرۆکەو دۆزێک بوونیان هەبێت.

- پرانسیپی دژبەیەک: ئەم پرەنسیپە لەبزوتنەوەی کۆمەڵایەتیدا دیاریکردنی دوژمنە، واتە پێویستە ئەوە دوژمنەی کە بزوتنەوەکەی لەسەر دامەزراوە روون و بابەتیانە بێت، بەواتایەکی تر بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی بۆچی؟ وەڵامی روونیش بۆنموونە» بزوتنەوەی کرێکاری لەدژی رێکخستنی کار ، لەپێناو سەربەخۆبوونی کرێکاریدا».

- پرانسیپی هەمەکی (الکلیە): مەبەست لەم پرانسیپە ئەوەیە

بابەتی بزوتنەوەی کۆمەڵایەتی بەگرنگترین ئەو توێژینەوانە دادەنرێت، کە تۆرین کاری لەسەرکردوە و پێوەی سەرقاڵ بووە، بەتایبەتیش ئەوەی کە ئاکتەرەکان دەیکەن

کە بزوتنەوە کۆمەڵایەتیەکان لە هۆشیاری بەکۆمەڵ و بەفۆرمێکی گشتگیر پێکهاتبێت ،نەک لەهۆشیاری کەمینەو ئاگەرایی، ئەویش لەپێناو سەرکەوتن لەکارکردنە سەر رای گشتی و بەدەستهێنانی ماف و خواستەکان.

رۆڵی سۆسیۆلۆژیای هاوچەرخ لەدیدی تۆرینەوە:

بەبۆچوونی تۆرین لەهەرقۆناغێکی گەشەی کۆمەڵگەدا، زانستێک هەیە کە پێگەیەکی سەنتەریالیزم و کاریگەری هەیە، هەروەک ئابووری لەکۆمەڵگەی پیشەسازی و فەلسەفەی سیاسی لەکۆمەڵگەی بازرگانی بەر لەشۆڕشی پیشەسازی ،بەڵام لەمڕۆدا ئەم پێگەیە دراوەتە سۆسیۆلۆژیای هاوچەرخ و بووتە کرۆکی ژیانی رۆشنبیری هاوچەرخ ،کەرۆڵێکی ئیجابی هەیە لە بەرهەمهێنانی کۆمەڵگەدا.

هاوکات سۆسیۆلۆژیای هاوچەرخ پەیوەستە بەرۆحی بەخەبات و گۆڕینی جیهان و دەرچوون لەجیهانی کێشمەکێش و جەنگ و سەرمایەداری و وەهمی چەسپاو بەرەو جیهانێک، کە دان بە ئەکتەرەکۆمەڵایەتیەکان و ئیرادەیان لەبەرهەمهێنان و سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەدا دەنرێت.

ژێدەرەکان:

1- Alain Touraine, le reteur de lacteur, Paris, Fayard, 1984.

2- ئالان تۆرین، رەخنەگرتن لە نوێگەری la Critique de la Modernité، و. انور مغیث، المجلس الاعلی للثقافە 1998.

3- ئالان تۆرین ، برادیغما جدیدە لفهم عالم الیوم، و: جورج سلیمان، مرکز دراسات الوحدە العربیە، المنظمە العربیە للترجمە.

4- عبد الرحیمز العطری، الحرکات الاحتجاجیە بالمغرب، دفاتر وجهە نظر،الرباط،2008 .

- - - - - - - - - - - - -

سەرچاوە:

- ساینی onmagharebia